

ANMELDELSER

Horst, Maja & Irwin, Alan: Hvad vil vi med universiteterne?

København, Informations Forlag, 2018
(87 sider, ISBN: 978-87-7514-5782)

To prominente forskere fra det danske og internationale felt af videnskabs- og teknologistudier (STS) har skrevet en debatbog om nutiden og fremtiden for de danske universiteter. At de to, Maja Horst og Alan Irwin, samtidig bestrider og har bestrejet hver deres ledelsesposter på selvsamme universiteter øger blot forventningens glæde. Desværre indløser bogen dog kun delvist sit løfte. Mens forfatterne på udmærket vis formår at nuancere en ofte karikeret universitetspolitisk debat, så forsømmer de samtidig en ellers gylden mulighed for at nytænke debattens præmisser på mere grundlæggende vis. På den måde bliver bogen, ironisk nok, selv til et spejl af de problemer med tænkningens og forestillingsevns vilkår på nutidens universiteter, som i denne anmelders øjne i øvrigt glimrer ved sit fravær i bogen.

Bogen består af tre relativt kortfattede og letlæste dele: en udfordring, en statusopgørelse og et alternativt bud. Den igangsættende diagnose er klar: den danske universitetspolitiske debat er kørt fast, hører vi (i del 1), i konflikten mellem »samfundsingeniørerne« og »frihedskæmperne«, i takt med at universiteterne

over de sidste 25 år er blevet en stadig vigtigere kampplads i konkurrencestaten. Her ønsker samfundsingeniørerne kort sagt at binde universiteterne hårdere fast til erhvervslivets og vidensøkonomiens teknologiske innovationskrav (»fra forskning til faktura«, som det hed engang). Modsat klynger frihedskæmperne sig til en række, forstår man, bredt sagt forældede og stadig mere verdensfjerne idealer om det humboldtske universitet som et sted med udstrakt autonomi og akademisk frihed.

Begge lejre gør sig imidlertid skyldige i at overse den »virkelighedens kompleksitet« (s. 22), som forfatterne hernæst udfolder i bogens anden del. Det er en virkelighed, hvor velfærds- og konkurrencestaten allerede udøver betydelig styring af universiteternes virke; hvor danske universiteter udviser store variationer i institutionelle modeller og målsætninger; og hvor de bredere vilkår i form af arbejdsmarked, digitalisering, ændrede vidensproduktionsnetværk og demokratiske udfordringer med alt fra klima, migration, sikkerhed og alternative fakta kalder på fornyet samfundsen-gagement fra universiteternes side.

Det leder så frem til bogens alternativ, der fremsættes i tredje del: her foreslås det, at vi tænker universiteterne som en såkaldt »vidensbaseret forandringskraft«, i en model der, som det hedder (s. 58), »integrerer ønsket om frihed og

ønsket om samfundsnytte«. Det indebærer i praksis, at man anerkender eksistensen af en række »balancer« (s. 63), hvis præcise sikring og indfrielse løbende må diskuteres demokratisk. For forskningen betyder det, at forskere skal have rum til at forfølge svar på deres egen og andres undren – samtidig med at samfundet legitimt kan udøve en vis prioritering over, hvilken slags forskning vi har brug for. For uddannelsen implicerer det, at vi bør afvise at vælge mellem idealer om almenmenneskelig dannelse, evnen til at fungere som stats- og verdensborger samt fordringen om at blive en velfungerende arbejdskraft, da disse tværtimod er »hinandens forudsætninger« (s. 65). Alt imens formidling bør integreres i alle dele af universitetets virke, som herudover gennemgående bør være præget af en »kvalitetskultur« (s. 78), der bedst fremmes af lederskab, partnerskab, ansvarlighed og fornyelsesvilje.

Man får mest ud af bogen her, vil jeg mene, hvis man læser den som et politisk tonet mæglingsforslag, der netop udtrykker et uden tvivl oprigtigt ment ønske om at overskride og bygge bro mellem fastlåste positioner. Som sådan er bogen ikke uden kvaliteter. Sammenlignet med den skov af konsulent- og tænketanksrapporter, som staten selv får produceret om universiteterne i disse år, er det eksempelvis forfriskende at læse en analyse, der klart anerkender, at forskning handler om nysgerrighed, sandhedssøgen og kritisk tænkning – også når dette, som det hedder (s. 72), kan være »besværligt« for både ledere, stat og samfund. Det er samtidig med kærkomment med en stemme, der vover at sætte ord på de ret indlysende men ofte fortiede forskelle i rammer og vilkår blandt danske universiteter, og som betoner værdien af en sådan pluralisme for det samlede universitetssystem og for samfundet som sådan.

Det mere grundlæggende problem er imidlertid det ret enkle, at dybtliggende interesse- og værdikonflikter såvel som legitime perspektivforskelle ikke fordufter, blot fordi man retorisk set øver sig

i at blæse og have mel i munden samtidig. Forsømmelsen er efter min opfattelse ikke så meget den realpolitiske, at bogen her – som forfatterne skriver i efterordet (s. 83) – »ikke siger noget om, hvad den næste uddannelses- og forskningsminister skal gøre i sine første 100 dage«. Det mener jeg for så vidt, at den gør. Forsømmelsen består snarere, vil jeg mene, i en grundigere afsøgning af selve begrebet om universitetet som en vidensbaseret forandringskraft. De meget brugte balancemetaforer og let sæbeagtige honnørord (hvem kan være imod ansvarlighed?) står her i vejen for en mere affirmativ bestemmelse af universitetets samfundsværdi. Det nærmeste, vi kommer, er faktisk en negativ indkredsning: universitetet, forstår man, bør ikke være styret af særinteresser (s. 24). Det er rigtigt, vil jeg mene, men også ret minimalt.

Efter endt læsning fandt jeg et gammelt essay af filosofen Alfred North Whitehead frem, skrevet i 1929 i anledning af åbningen af Harvard-universitetets nye 'business school' og med sigte på at diskutere »universitetet og dets funktion« i samfundet. Her gør Whitehead sig til talsmand for den tanke, at universitetets – og altså også den nye handelshøjskoles – eneste egentlige eksistensberettigelse i et moderne samfund består i den vidensbaserede »forestillingsevne« ('imagination'), som mødet mellem forskere og unge studerende hele tiden må genantænde og gøre aktiv for både den enkelte og for samfundet. Det er forestillingsevnen, siger Whitehead, der gør, at fakta ikke bare er fakta: på universitetet lades fakta hele tiden med nye muligheder for tænkning og handling, og livet på universitetet for såvel studerende som forskere må været båret af viljen, evnen og de frie rammer til at forfølge disse muligheder i fællesskab. I Whiteheads optik, kan vi sige, er universiteterne dermed samfundets forestillingsmæssige væksthuse.

Udstyret med megen god vilje kan man måske høre Horst & Irwins vidensbaserede forandringskraft som et svagt ekko af Whiteheads på én gang mere konse-

kvente og vidtløftige tanker. Men sammenligningen tjener imidlertid mest til at tydeliggøre manglerne ved førstnævntes position. Her bemærker man særligt, at selve det princip om forskningsbaseret undervisning, endside de mere ambitiøse tanker om undervisningsbaseret forskning, som Whiteheads forestillingsmæssige idealer kan siges at være slynget op omkring, glimrer ved sit nærmest totale fravær i Horst & Irwins version. Det er uheldigt, fordi sådanne principper og praksisser i mødet mellem aktive og erfarne forskere, hvis forestillingsevne holdes ved lige i den forpligtende undervisningsdialog, og nysgerrigheds- og virkehængende studerende, hvis idéer kvalificeres op imod faglighedens aktuelle fronter, netop er selve det urstof, som Whitehead påpeger, der i sidste ende retfærdiggør universitetet som institution. Uden dette kan forskning og uddannelse fint gå hver til sit.

Her spiller det selvsagt ind, som også Horst & Irwin korrekt påpeger (s.36), at man ret beset ikke kan eller bør sammenligne vilkårene på et amerikansk eliteuniversitet som Harvard, hverken i 1920'erne eller i dag, med vilkårene på et middelmådigt dansk universitet (ingen nævnt, ingen glemt). Men bør vi omvendt ikke også insistere på at vende spørgsmålet om: når nu det bliver stadig tydeligere for os alle, at den danske konkurrencestat reelt hverken magter, ønsker eller prioriterer de rammer, der faktisk kunne indfri nogen af Whiteheads idealer for opdyrking af samfundets aktive og vidensbaserede forestillingsevne, hvad er det så egentlig for en universiteternes »værdi« (s. 73), som Horst & Irwin mener, de forsvarer? Hvor skal forandringskraften komme fra, kan vi spørge, når kilderne til forestillingsevnen genantændelse tørrer ud, kvalt under voksende mængder styringskrav og interaktionsløse masseforelæsninger?

Nu gør jeg mig så skyldig i det, vi på universiteterne ifølge Horst & Irwin (s. 25) *ikke* skal gøre: nemlig at hænge os uendeligt i nedskæringer og dårligdom-

me, i stedet for at kigge fremad med fortrøstning og ambitiøse visioner. Fair nok, sådan taler (ledelses-)magten jo altid! Imens må vi andre, som antydnet, kigge andetsteds hen efter inspiration til den nytænkning og gnist, der skal udgøre brændstof til den forestillingsmæssige modstandskamp, som forsvaret for reelt eksisterende universiteter er ved at udvikle sig til i konkurrencestatens klør. Her er der, tankevækkende nok, mere næring at hente hos en gammel og »verdensfjern« filosof som Whitehead, end der er hos nutidens mere »nyttige« STS-forskere.

Reference:

Whitehead, Alfred North (1929): »Universities and their Function«, kap. 7 i *The Aims of Education, and other essays*. New York: The Free Press.

Anders Blok

Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Stengers, Isabelle: Another Science is Possible: A Manifesto for Slow Science

Cambridge, Polity Press, 2018
(163 sider, ISBN-13: 978-1-5095-2180-7)

I en tid, hvor livet på universitetet er under pres fra entreprenant forskningspolitik, excellence-rytteri, fremdriftsreform og andet, er det såvel aktuelt som sært sjælelindrende at læse den belgiske videnskabsfilosof Isabelle Stengers' nye kampskrift for en anderledes videnskab. Stengers skriver på en for filosoffer (og sociologer) særegen blanding af såvel praktisk som teoretisk indsigt, samt ikke mindst på en smittende vilje til at overskride kritikkens golde gestus i en afsøgning af radikale alternativer til den bestående vidensøkonomi. Det er umuligt ikke at blive revet med, for Stengers' tekst er præcis det eventyr ud i nye og uforudsete

muligheder, som i hendes øjne må præge al videnskab, der ønsker at gøre sig fortjent til navnet. Det gælder også humanistisk videnskab, og det gælder vores egen sociologi.

Bogen består af seks tankepækkede kapitler, hvoraf de fleste har deres ophav som konferenceindlæg afholdt af Stengers i perioden fra 2009 til 2012 (bogen udkom på fransk i 2013). Kapitlernes rækkefølge er strengt taget underordnet, eftersom de hver især udvikler et særskilt argument i relation til skiftende aspekter af den lidet efterstræbelsværdige situation, videnskaberne ifølge Stengers befinder sig i nutidigt. Det giver dog stadig mening at læse bogen narrativt og fremadskridende, fra start til slut, fordi man herigennem gradvist opbygger familiaritet med forfatterens ligefremme, men også let idiosynkratiske tanke- og skrivestil. Man er dermed bedre rustet til den gradvise stigning i begrebsligt og filosofisk abstraktionsniveau, som i nogen grad synes at have styret bogens strukturering.

Det er vanskeligt, også for Stengers selv, at sætte hendes forestilling om en »langsom videnskab« (‘slow science’) på entydigt begreb, endsige indkapsle den i simple forskrifter. I den forstand kan man diskutere, om bogen helt lever op til genrebetegnelsen som et manifest. Mere enkelt er det imidlertid at karakterisere den situation, som Stengers skriver sig op imod: nemlig den i hendes øjne altdominerende vidensøkonomi, der har gjort universiteterne og videnskaberne til slaver af et uheldigt krav om teknisk-industriell innovation, konkurrenceevne og økonomisk vækst. Et krav, der ifølge Stengers ikke blot truer med at slå videnskaberne ihjel, men som selv er i ledtog med den store økologiske katastrofe, som hun (i kapitel 6) døber Gaias indtrængen i historien, og som hun andetsteds har kaldt »barbariets komme«.

Over for barbariet står som bekendt civilisationen, og i Stengers’ øjne rummer de moderne videnskaber faktisk kimen til noget, der fortjener denne storladne etiske og politiske karakteristik. Alene

dette vil sikkert overraske visse læsere, ikke mindst mere rationalistisk anlagte videnskabsfilosoffer, som lidt for hurtigt vil tendere til at afskrive Stengers’ tanker som endnu en gren af den (såkaldt) postmoderne videnskabskritik. Som i tilfældet med sin mangeårige samtalepartner Bruno Latour, hvis empiriske videnskabsstudier Stengers tydeligt har lært meget af, vil en sådan rubricering imidlertid være svært misvisende. Stengers’ modvilje mod at acceptere simple begrebslige og politiske modstillinger – »er du for eller imod videnskab (og rationalitet, og fremskridt)?« – overgås her kun af hendes bestandige insisteren på at opfinde nye redskaber til fælles diskussion, der undslipper disse for tænkning så sløvende fælder.

Bogens kapitler kan i dette lys læses som en successiv afskrælning af de lag på lag af historisk aflejrede fælder og fordrejninger, der tilsammen har gjort det tiltagende vanskeligt at indtage den position som ikke-dogmatisk forsvarer af videnskaberne potentialer, som Stengers ønsker at fremskrive. Her lægges der hårdt ud (i kapitel 1) med en kritisk granskning af det skel mellem »kolde fakta« og »blotte holdninger«, som er fundamental for megen moderne videnskabstænkning, men som ifølge Stengers står i vejen for en ellers nødvendig kobling mellem videnskab og offentligt liv. Balladen i Europa siden 1980’erne om genmodificerede afgrøder og deres mulige risici står her for Stengers som et positivt modbillede, hvor forskere på tværs af discipliner formåede at alliere sig med bekymrede borgergrupper, som på deres side formåede at gøre sig til lærlinge ud i den videnskabelige undersøgelsesforms strenge krav. Stillet over for klimakrisens »ubekvemme sandheder«, i tillæg til klimaformægternes kyniske politik og magtens generaliserede passivitet over for problemet, står nutidens klimaforskere reelt ikke med andet alternativ, foreslår Stengers, end at opsøge sådanne alliancer med potentielt intelligensopbyggende kritiske offentligheder.

I bogens andet kapitel står tilsvarende fundamentale problematikker på spil, idet Stengers afsøger de historisk og aktuelle kønede tendenser og hierarkier i videnskaberne, i dialog med 40 års feministiske videnskabsstudier. Med referencer til Donna Haraways begreb om forskeren som »det beskedne vidne« (‘modest witness’), der uegennyttigt gør sig til naturens registrant, slår Stengers fast at videnskab har været en kønnet affære lige siden fremvæksten i 1600-tallets England af nye eksperimentelle laboratorier og deres klubber for »gentlemen-vidner«. Hendes primære ærinde er imidlertid ikke kønspolitisk: det aktuelt aflejrede problem, foreslår Stengers, har mest at gøre med de udgrænsninger, der har formet nutidens kulturelt dominerende og snævert rationalistiske billede af en »rigtig« naturvidenskabelig forsker.

Stengers bruger sin egen erfaring til illustration: hun forlod i sin tid kemistudiet til fordel for filosofi, fordi det kemiske forskerfællesskab i hendes optik ikke kunne rumme de bredere former for nysgerrighed, som kemiens forunderlige verden af komplekse systemer åbnede for hende selv (senere fandt hun større resonans hos nobelpristageren Ilya Prigogine, med hvem hun har skrevet bøger i 1980’erne og 1990’erne). Når forskere ikke for alvor dyrker nysgerrigheden over for de immanente muligheder, som deres videnskaber rummer, fremstår de for Stengers som nemt bytte for den tromlende vidensøkonomi.

Denne grundfigur – altså at god videnskab grundlæggende handler om en særlig form for nysgerrig og undersøgende praksis, der gradvist og kollektivt udvikler de specifikke muligheder, som deres møde med en bestemt gren af verden frembyder – udfolder Stengers yderligere i bogens resterende kapitler. Det sker særligt i kapitel 4, hvor hun går i dialog med to væsentlige videnskabstænkere i det 20. århundrede, nemlig Ludwig Fleck og Thomas Kuhn. I Flecks berømte begreb om »tankekollektivet« finder Stengers en figur for den type af »satsning«

(‘wager’), der bedst indkapsler den passionerede, specialiserede og demokratisk forpligtede kollektive aktivitet, som en »civiliseret« og langsom videnskab i hendes optik må være (s. 105). I forhold til Kuhn slår hun fast, at problemet med hans paradigme-tænkning ikke er dens påståede »relativisme« (et i Stengers’ optik ret håbløst begreb), men derimod selve forestillingen om, at paradigme-styret videnskab skulle være en art gnidningsfri »gådeløsning«. På den måde undervurderer Kuhn den form for iboende modstand og kollektiv tøven, der gør al god videnskab til en uendelig læreproces.

Undervejs, i kapitel 3, er det nødvendigt for Stengers at gøre op med selve begrebet »videnskab« (i ental): videnskabelige tankefællesskaber som fysik, kemi og biologi er indbyrdes meget forskellige, og forskellene multipliceres når vi tillige tager de samfunds- og humanvidenskabelige fællesskaber i betragtning. Om sociologi specifikt skriver Stengers (s. 61), at dens dominerende stilarter, også blandt (såkaldt) kritiske sociologer, er dybt præget af »kameral-videnskabens« krav og bindinger, og altså dermed af statens og andre magthaveres skiftende behov og ønsker (herunder de nutidigt vidensøkonomiske). På dette punkt konvergerer Stengers’ analyse således med en efterhånden velkonsolideret videnskabssociologi om socialvidenskabernes historie, formet i dialog med bl.a. Foucaults genealogiske magt-vidensanalyser.

Stengers går imidlertid skridtet videre, idet hun foreslår et alternativ, hvor samfundsforskningens rolle ses som snævert forbundet med den kollektive og demokratiske afsøgning, formulering og præcisering af skiftende offentlige »bekymringer« (‘issues’). I en sådan forståelse får sociologisk forskning sin videnskabelige værdi, for så vidt den lader sig påvirke af de »genstridige indsigelser«, som skiftende sociale protagonister gør over for en for tidlig lukning af »problemet«. Stengers udstyrer endvidere dette alternativ med et konkret ophav, idet hun (s. 61) henfører det til den amerikanske pragma-

tiske filosof John Dewey og dennes bog om *Offentlighedens Problemer* (som i øvrigt netop er udkommet på dansk). Senere (s. 65) placerer hun interessant nok førnævnte Bruno Latour som den primære nutidige aftager af en sådan alternativ, ikke-kameral forestilling om socialvidenskabens værdi. Her kan man imidlertid tilføje, at lignende idealer har formet betydelige dele af den amerikanske Chicago-skole og symbolske interaktionisme, og at C.W. Mills' bog om *Den Sociologiske Fantasi* på mange måder er ét langt forsvaret for Deweys ideal.

Tilbage står for Stengers at artikulere en række taktiske brudstykker, der vil kunne bruges i den civile og intellektuelle modstandskamp, som forsvaret for de langsomme videnskaber (sociologi inklusive) i hendes optik må udgøre under nutidens videnskøkonomiske dominans. Det sker primært i kapitel 5, hvor Stengers (s. 126) i det store hele tilslutter sig filosofen og matematikeren Alfred N. Whiteheads definition af universitets rolle i samfundet (her i min fri oversættelse): »At bidrage til skabelsen af fremtiden, for så vidt at rationel tænkning og civiliserede forståelsesformer kan yde indflydelse på et problem«. En virkeliggørelse heraf, pointerer Stengers, vil kræve en egentlig »tilbagetagen« (‘reclaiming’) af universitetet fra dets videnskøkonomiske fangenskab; men det vil samtidig kræve en forskeretos, der forstår sig selv som samfundsmæssigt engageret uden derved at forfalde til kritikerens bekvemme mistæneliggørelser. Det er her langsommelighed får sin mest positive bestemmelse (s. 131): universitetsforskere må insistere på kravet om en art frirum fra både magtens og kritikerens blik, i form af tillidsfulde og tøvende rum for tænkning hvor nye muligheder kan kultiveres i fællesskab – ikke insulært, men i dialog med problemernes bærere.

Det er som sagt vanskeligt, vil jeg mene, som nutidig indbygger i den videnskabelige republik ikke at blive revet med, og føle sig betragteligt sjælelindret og opmuntret, ved læsning af Stengers'

manifest. Det betyder ikke, at man nødvendigvis vil være enig i alt. Men hendes grundlæggende diagnose af tingenes skæve gang, samt ikke mindst hendes insisterende vilje til at forestille sig mere eller mindre utopiske alternativer, falder unægtelig på et tørt sted. Med Heine Andersens aktuelle forsvar for forskningsfriheden som kærkommen undtagelse, så har dansk forsknings- og videnskabsdiskussion, inklusive i sine (såkaldt) kritiske varianter, i mine øjne alt for længe lidt af blod- og idefattigdom, når det kommer til at forestille sig et andet universitet, en anden forskning og, vil jeg tilføje, en anden sociologi. Den uendelige snak om »danneelse« er her helt ude af trit, vil jeg hævde, med den egentlige betydning, vi som forskere og undervisere bør insistere på at inkarnere og kultivere i vores praksis. Med Stengers' lille bog i baglommen er der nu ikke længere nogen undskyldning for ikke at tage diskussionen til et andet niveau af alvor.

Anders Blok
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Michèle Lamont, Graziella Moraes Silva, Jessica S. Wellburn, Joshua Guetzkow, Nissim Mizrahi, Hanna Herzog, and Elisa Reis:
Getting Respect: Responding to Stigma and Discrimination in the United States, Brazil, and Israel

Princeton: Princeton University Press, 2016.
(xix + 377 sider ISBN: . 978-0-691-16707-7)

Getting Respect er på mange måder en usædvanlig bog. Bogen undersøger, hvordan almindelige mennesker fra middelklasse og arbejderklasse oplever, forholder sig til og reagerer på etnisk/racemæssige stigmatisering og diskrimination, set ud fra et induktivt bottom-up-perspektiv.

Bogens ambitionsniveau understreges af, at der er tale om et komparativt og kollaborativt arbejde, der strækker sig over tre kontinenter, fem marginaliserede grupper og 10 års arbejde. Empirisk er bogen baseret på 437 semistrukturerede kvalitative interviews foretaget med 150 sorte i forstæderne omkring New York, 160 sorte fra Rio de Janeiro og 137 Israeliske statsborgere jævnt fordelt på arabiske palæstinensere, misrahim- og etiopiske jøder. Samtidig er et af bogens hovedmål at udvikle en etno-racial eksklusions fænomenologi [a phenomenology of experiences of ethnoracial exclusion] (pp. 4, 7, 276), som dels tager subjekternes konkrete udsagn sui genesis seriøst som sociale fakta men som samtidig forholder disse til tre forklarings bærende dimensioner, uden der bliver tale om simpel kausalitet. Disse tre dimensioner vendes der tilbage til nedenfor. Her skal det blot nævnes, at de betegnes som 'historisk kontekst', 'gruppeliggørelse' [groupedness] og 'kulturelle forestillinger' [cultural repertoires]. Sidst men ikke mindst ønsker bogen at udvikle en induktiv bottom-up-typologi over de forskellige måder, som disse marginaliserede grupper reagerer på stigmatisering og diskriminering på. Dette skyldes, ifølge forfatterne, at kun ganske få studier, der beskæftiger sig med etno-racial stigmatisering og diskrimination, tilbyder et sådant dels at de der findes tendere mod at privilegere enten modstand eller, underkastelse eller at de slet og ret er forsimplerede og ikke formår at indfange den levede kompleksitet (pp. 6, 9-11). Denne typologi, der udgøres af fem overordnede kategorier, herunder 'non-response', er godt udfoldet i praksis og klart en af bogens centrale styrker.

Det er meget for en bog på knap firehunderede sider, og efter denne anmelders bedste overbevisning kommer *Getting Respect* desværre heller ikke i mål. På trods af mange interessante og spændende pointer, relevante og gode diskussioner skæmmes *Getting Respect* af en række centrale teoretiske, metodiske og kompositionelle udfordringer. Hvad mere

er, er bogen usædvanlig, fordi dens generelle konklusion ender med at kunne sammenfattes til: 'at den sociale verden er kompleks' og 'at forskellige sociale og kulturelle kontekster er med til at præge forskellige marginaliserede gruppers forskellige opfattelser af og måder at respondere på etno-racial stigmatisering og diskrimination på' (pp. 273-275). Målt på de høje ambitioner synes dette lidt for let en konklusion og kan desværre komme til at bidrage til nogle af de uberettigede men udbredte fordomme omkring kvalitativ forskning.

Omvendt kan det hævdes, at det er i *Getting Respects* empiriske grundighed og store detaljerighed, at dens egentlig værdi og relevans ligger snarere end i udviklingen af eksklusions fænomenologies mere teoretiske elementer. Det er jo som bekendt i detaljen, djævelen ligger begravet, og det må være op til den enkelte læser at vurdere udbyttet af den strategi, forfatterne har forfulgt med bogen, som de også selv lægger op til (p. 273). Men kombinationen af en relevant og spændende problemstilling, højt ambitionsniveau og det store empiriske materiale på den ene side og på den anden side det, bogen faktisk kommer i land med, efterlader slet og ret denne anmelder med skuffede forventninger.

Hvor en stor del af litteraturen omkring etno-racial eksklusion har fokuseret på legale eller policymæssige perspektiver, er forfatterens nuancering af og inddragelse af både diskrimination og stigma begrebet både godt og velvalgt. På denne måde formår *Getting Respect* at skelne mellem forskellige former for etno-racial eksklusion. På den ene side diskrimination, der betegner situationer, hvor det er muligt konkret at redegøre for, hvorledes bestemte grupper fratages eller afskæres konkrete muligheder eller adgangen til forskellige typer af ressourcer (job, uddannelse, bolig, kredit, offentlige rum etc.) pga. deres racemæssige eller etniske tilhørsforhold. På den anden side stigmatisering, der også betegnes som 'assaults on worth', der betegner et bredt

spektrum af situationer og oplevelser, respondenterne har en subjektiv oplevelse af, at deres værdighed, selvværd, status eller identitet beklækkes eller nedgøres (p. 6). Denne form for stigmatisering er den hverdagsmæssige oplevelse af 'dårlige' jokes, oplevelse af at blive behandlet efter en dobbeltstandard som rutinemæssigt at blive stoppet af politiet, ikke at blive kaldt til jobsamtaler eller at blive nægtet adgang til diskoteker etc. Der er tale om oplevelser, der ikke som sådan kan dokumenteres i objektiv forstand, men som ikke desto mindre udgør et konkret erfarings grundlag, som i forskellige kontekster på forskelligvis er handlingsinformerende. Dette er så klart også en af *Getting Respects* styrker, at den på denne måde systematisk søger at indfange og beskrive små upåagtede hverdagshændelser, der sjældent gives den store opmærksomhed i forskningen.

I tillæg hertil inddrager forfatterne tre forklarings bærende dimensioner den 'historiske kontekst', 'gruppeliggørelse' og 'kulturelle forestillinger', der som nævnt er med til at forme respondenternes oplevelser af og respons på etno-racial eksklusion. Ganske kort dækker den historiske kontekst over en række forskellige elementer fra det enkelte lands historie og særligt landets etno-rationale historie, men det gælder også forhold som generel ulighed, den undersøgte gruppes proportionelle og nominelle størrelse, den rummelige og institutionelle segregering af de berørte grupper etc. Den anden dimension er 'kulturelle forestillinger', der dækker over, at individer ikke udvikler deres historier i et tomrum men konstruerer disse fra historisk konstituerede kulturelle historier, offentlige historier og metanarrativer i sammenhæng med andre forskellige typer af historier. Disse kulturelle fortællinger udgør på denne måde konkrete redskaber, med hvilke respondenterne skaber mening og tilskriver mening til deres konkrete oplevelser af den sociale realitet (p. 21). Disse kulturelle forestillinger kan være nationale myter som 'den amerikanske

drøm', 'racemæssigt demokrati' eller 'Zionisme'. Der kan være tale om transnationale antiracistiske forestillinger omkring menneskerettigheder eller social retfærdighed eller klasse-mæssige eller gruppe-mæssige forestillinger på mange forskellige niveauer. Endelig er der 'gruppeliggørelse', der betegner de sociale og symbolske grænse-udtækkninger og kategoriseringer, forskellige grupper anvender til at definere sig selv med, og som andre grupper anvender til at betegne den givne gruppe med. Fokus ligger således på, hvorledes respondenterne opfatter tilhørsforholdet til graden af gruppeliggørelse (p. 22).

Hver af disse tre dimensioner har således en række komponenter, der hver især kan påvirke eller direkte være i modstrid med hinanden og hermed påvirke omfanget af den enkelte dimensions forklaringskraft i den konkrete analyse. Samtidig påvirker de tre dimensioner gensidigt hinanden. Måden, de påvirker den enkelte respondents oplevelse og respons på etno-racial eksklusion, er således sammensat og kompleks i sit udgangspunkt (pp. 27-28). Til eksempel beskrives det på denne måde, hvordan afro-amerikaneres stærke gruppeliggørelse medieres af deres relationer til andre grupper (hovedsageligt hvide) og deres ønsker om at indgå i relationer til andre grupper. Omvendt kommer denne stærke gruppeliggørelse også til at stå i kontrast til den kulturelle forestilling omkring den amerikanske drøm, der baserer sig på individuelle meritter og vilje. Samtidig udgør hele borgerrettighedsbevægelsen og afro-amerikaneres kollektive historie et afsæt for i langt højere grad end de andre grupper i *Getting Respects* at *konfrontere* diskriminerende eller stigmatiserende adfærd. På samme måde som det giver anledning til en høj grad af tiltro til kollektiv mobilisering (p. 115). Et andet eksempel beskriver den næsten omvendte situation i Israel, hvor mizrahim jøderne afviser så godt som enhver form for gruppebaseret diskrimination eller stigmatisering. Det samme gælder i

et vist omfang for de etiopiske jøder på grund af deres stærke tiltro, deres israelske statsborgerskab og zionismen som kulturelle forestillinger og nationale myter. Dette betyder også, at begge grupper i vidt omfang afviser gruppebaseret kollektiv handlen. Dette står igen i stærk kontrast til de arabiske-palæstinensere, der qua deres oplevelse af total udelukkelse fra det nationale fællesskab anser kollektiv handlen som eneste mulighed, men som i modsætning til afro-amerikanerne ikke har nogen udbredt tiltro til, at dette nytter, hvorfor der ofte resigneres og hermed responderes ved *ikke at respondere* [non-response] (pp. 229-30). Som et sidste eksempel beskrives det i bogen, hvorledes de sorte brasilianere på samme måde som de to jødiske grupper har en høj grad af national tilknytning og tiltro til de nationale forestillinger omkring det racemæssige demokrati, hvorfor omfordeling og klassesdiskrimination står centralt, mens de racismemæssige aspekter nedtones (p. 167). Som disse eksempler giver indtryk af, er der i bogen mange faktorer på spil. Dels er der forskernes erkendelse af, at den sociale verden er kompleks, dels deres ønske om at udvikle en tilgang, der kan indfange denne kompleksitet. Dette bliver i og for sig også den helt store udfordring for *Getting Respect*.

Mere eller mindre implicit bygger *Getting Respect* på en social fænomenologisk forestilling om, at den sociale verden er et produkt af beslutninger, handlinger, reaktioner og refleksioner af bevidste og opmærksomme individer, for hvem den sociale verden er umiddelbart genkendelig og meningsfuld (pp. 5-9, 18). På denne måde kommer der også et centralt fokus på subjektivitet og agens – som fx Bourdieu bl.a. kritiseres for at negligere (p. 6.) – og på de sociale anerkendte klassifikationer, kulturelle forestillinger, gruppedannelsesprocesser og symbolske grænsedragninger, med hvilke de socialt kompetente individer tilskriver mening til den sociale verden. Dette udgør på den ene side fundamentet for bogens stærke fokus på hverdags erfaringer og oplevel-

ser, de almindelige, men også upåagtede måder, hvorpå individer gebærder sig og håndterer etno-racial eksklusion på. På den anden side bliver udfordringen imidlertid, at disse anerkendte klassifikationer, kulturelle forestillinger, gruppedannelsesprocesser og symbolske grænsedragningers historicitet og sociale kontingens aldrig udfoldes i bogen.

Læseren får til eksempel alene at vide, at de kulturelle forestillinger produceres, reproduceres og udbredes af lovgivning, sociale bevægelser, eksperter mv. (p. 284). Men der er ingen konkret forklaring på, hvorfor den ene forestilling kommer til at blive mere relevant end den anden i en given sammenhæng. Der forekommer heller ikke nogen ansatser til at udvikle nogle teoretiske eller praktiske overvejelser omkring udviklingen og opretholdelse af disse, fremkomsten af nye eller om kombinationerne af disse på forskellige niveauer. Samtidig forbliver det en implicit forestilling i bogen, at alle individer inden for en given gruppe tilsyneladende har lige adgang til de kulturelle forestillinger, uden at præmisserne herfor ekspliciteres eller godtgøres. Samlet set ender *Getting Respect* i en situation, hvor det væsentligste argument kommer til at hvile på læserens tiltro til de beskrivelser, der gives i de tre delanalyser. Hvorfor forfatterne ikke har fundet det væsentligt at udfolde bogens socialfænomenologiske perspektiv mere eksplicit, og hvorfor forfatterne ikke har fundet det relevant at gøre sig nogen videre refleksioner, omkring hvilke teoretiske bidrag de omfattende undersøgelser i *Getting Respect* kunne give anledning til, står hen i det uvisse. Dette til trods for at Boltanski, Bourdieu, Fraser, Giddens, Goffman, Honneth, Jenkins, Thevano, og flere til, alle bliver rundet i bogen, foruden et hav af referencer til forfatternes – særligt Lamonts – egne arbejder. *Getting Respect* indeholder heller ikke en mere samlet teori omkring etno-racial eksklusion, og hvad en fænomenologi om en sådan egentlig vil sige, der ellers er et af bogens egne erklærede formål. Resultatet er, at bogen

fremstår næsten teoriløs og mestedelens deskriptiv med en kombination af social fænomenologiske og ethnometodologiske *tykke beskrivelser*, men omvendt sociologisk set *tynde konklusioner*.

I tillæg til ovenstående er der en række andre større og mindre forhold ved bogen, der vækker undren. Der er til eksempel ingen inddragelse af teori eller substantielle overvejelser omkring bogens komparative tilgang. Der er refleksioner omkring valgene af de enkelte cases New York, Rio de Janeiro og Tel Aviv og de fem marginaliserede grupper, men ingen videre diskussioner om præmisserne for en komparativ sociologi om etno-racial marginalisering. Dette undrer, da det mildest talt ikke skorter på komparative teorier inden for det sociologiske-, politologiske- eller det geografiske felt for den sags skyld. Samtidig undrer dette særligt, da bogen eksplicit lægger op til at gå i dialog med den komparative litteratur omkring racer og etnicitet (p. 32). På denne måde kommer denne mangel af refleksion omkring det komparative til at forstærke det ovenfor skitserede deskriptive indtryk af bogen, samtidig med at præmisserne for en reel læsning på tværs af de tre cases aldrig skitseres. Til eksempel: Hvad er præmisserne for at sammenligne et land som Israel, der i praksis befinder sig i en krigs(lignende) tilstand, med alt hvad det indebærer, med USA? Et andet eksempel er, at igennem bogen bliver etnicitet og race som begreber blandet sammen og mere eller mindre defineret som det samme for netop at kunne sammenligne på tværs af de tre cases. Men læseren efterlades uden en forklaring på, hvad denne

sammenligning bidrager med, andet end at der er tale om komplekse forskelle, der i realiteten ikke kan sammenlignes direkte (p. 285).

I samme boldgade lægger *Getting Respect* op til en intersektionel tilgang, hvor spørgsmål om alder, klasse og køn diskuteres. Men i praksis er det ikke meget opmærksomhed, der vies til disse aspekter; særligt køn og alder levnes ikke meget plads. Sidst men ikke mindst er det værd at fremhæve et par mindre ting på det sproglige område, der skurrer lidt i denne anmelders øre. Fx anvendes terminologien sorte amerikanere [black americans] i vidt omfang. Det er også af denne årsag, at undertegnede anvender denne terminologi indledningsvist. Af en bog, der gerne vil gøre opmærksom på de upåagtede aspekter af etno-racial eksklusion og stigmatisering, virker dette slet og ret uigennemtænkt. På samme måde ekspliciteres det indledningsvist, at de tre cases New York, Rio de Janeiro og Tel Aviv ikke kan generaliseres til de nationale kontekster (p. 15). Alligevel anvendes terminologien USA, Brasilien og Israel konsekvent bogen igennem i figurer, tabeller, statistikker og overskrifter mv.

Alt i alt er *Getting Respect* en bog, der med fordel kan læses af dem, der særligt interesserer sig for en af de tre cases, hvor bogens grundighed og detaljerighed kommer til sin ret. Men målt i forhold til egne ambitioner og det store empiriske og komparative grundlag fremstår den med store uforløste og uindfriede potentialer.

Troels Schultz Larsen